

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-63>

УДК 330

ХОМАНЕЦЬ Володимир

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0009-0004-0564-374X>

МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПОРЯДОК: ВИТОКИ, ВИКЛИКИ ТА РИСИ ПОСТ-НЕОЛІБЕРАЛЬНОЇ МОДЕЛІ

Стаття присвячена вивченню теоретико-методологічних питань розвитку міжнародного економічного порядку в період після домінування неоліберальної моделі, щодо оновлення якої наводиться належна аргументація у складі трендів розвитку та неврегульованих вимірів сучасного міжнародного дискурсу. Встановлено, що спостерігається відносна активізація публікацій з питань розвитку МЕР, обсяги яких ще на досягли попередніх пікових значень, але вже спостерігається зростання комплексності теоретичних поглядів та практичних заходів щодо його удосконалення. Розкривається потреба в оновленні МЕР *de facto* та *de jure*. Доводиться, що ключовими акторами, які будуть окреслювати оновлений МЕР мають бути як національні уряди, так і міжнародні організації, а також представники корпоративного сектору, які у сукупності будуть покладатись як на процеси самоорганізації та утворення спонтанного порядку, так і цілеспрямовано діяти для утворення саме такого МЕР, який допоміг би розв'язувати глобальні проблеми і кризи, а також досягати Цілей сталого розвитку. Продемонстровано, що глобальні конкурентні стратегії країн і цивілізацій з різною ефективністю скористались умовами неоліберальної парадигми, що обумовило як структурні зміни в світовій економіці, так і трансформувало пріоритети подальшого розвитку. Визначено, що хоча глобальна експансія корпорацій, які значно виграла від ліберальних умов розвитку світового ринку, вступає в суперечність розвитку світової економіки, загострюючи глобальні проблеми та кризи, однак БНП демонструють готовність долучатись до утворення нової нормальності, розвитку ринків для досягнення Цілей сталого розвитку. Складено порівняльну характеристику неоліберальної та пост-неоліберальної моделей МЕР, що дозволить ключовим гравцям краще орієнтуватись при реалізації стратегій розвитку з урахуванням активізації процесів трансформації МЕР.

Ключові слова: міжнародна політична економія, інституціоналізм, нова нормальність, сталий розвиток, трансформація, глобальне публічне благо, міжнародний економічний порядок.

KHOMANETS Volodymyr

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

INTERNATIONAL ECONOMIC ORDER: ORIGIN, CHALLENGES AND FEATURES OF THE POST-NEOLIBERAL MODEL

The article is devoted to the study of theoretical and methodological issues of the development of the international economic order (IEO) in the period after the dominance of the neoliberal model, for the renewal of which a proper argumentation is presented in the composition of development trends and unsettled dimensions of the modern international discourse. It has been established that there is a relative intensification of publications on the development of IEO, the volumes of which have not yet reached their previous peak values, but there is already an increase in the complexity of theoretical views and practical measures for its improvement. The need for updating the IEO *de facto* and *de jure* is revealed. It is proved that the key actors, who will outline the updated IEO, should be both national governments and international organizations, as well as representatives of the corporate sector, which in the aggregate will rely on the processes of self-organization and formation of a spontaneous order, as well as to act purposefully for the formation of such a IEO that would help solve global problems and crises, as well as achieve the of Sustainable Development Goals. It has been demonstrated that the global competitive strategies of countries and civilizations used the conditions of the neoliberal paradigm with varying effectiveness, which caused both structural changes in the world economy and transformed the priorities of further development. It was determined that although the global expansion of corporations, which have benefited significantly from the liberal conditions of the development of the world market, contradicts the development of the world economy, exacerbating global problems and crises, but MNCs demonstrate their readiness to join the formation of a new normality, the development of markets to achieve the SDG. A comparative description of the neoliberal and post-neoliberal models of the IEO has been compiled, which will allow key players to better navigate the implementation of development strategies, taking into account the activation of the processes of transformation of the IEO.

Key words: international political economy, institutionalism, new normality, sustainable development, transformation, global public good, international economic order.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Світова економіка як система, що розвивається у певних об'єктивних та створених людьми умовах, постала перед викликом необхідності оновлення неоліберальної моделі міжнародного економічного порядку (далі - МЕР), яка панувала останні три десятиліття. Зростання кількості глобальних криз, невдоволення ефективністю діяльності багатьох міжнародних організацій, загострення глобальних проблем, хвилі економічного націоналізму та торговельні війни розглядаємо як свідчення необхідності пошуку оновлених правил, норм та інституцій, що окреслюють МЕР.

Цифрова та зелена трансформації також виступають тими процесами, що потребують їх врахування в традиційному неоліберальному МЕР, що дозволить людству досягти Цілей сталого розвитку. Зміни потрібні не лише в стратегіях і політиках діяльності національних та регіональних урядів, міжнародних

організацій, але також щодо глобального корпоративного гравця, який наразі виступає критично важливим суб'єктом світової економіки.

Конкурентні умови розвитку глобальної економічної системи, які домінували в період панування замкнених національних моделей, нині збагатились різноманітними формами співробітництва між суб'єктами МЕН. Зростання взаємозалежності між національними економіками, що спостерігається та динаміку якої можна вимірювати за допомогою індексів інтернаціоналізації та глобалізації, викликає необхідність зміни поглядів на МЕН та його роль в глобальній економіці. Зміни в економіці однієї країни можуть викликати зміни в багатьох інших та повертатись з хвилею змін до місця їх породження. Наприклад, зростання захисту виробників сільськогосподарської продукції в розвинених країнах мають негативний вплив на виробників у менш розвинених країнах та, відповідно, на розвиток цих країн та їх здатність здійснювати виплати за зовнішнім боргом чи купувати товари на світовому ринку [1]. Такого роду взаємозв'язки потребують оновлення поглядів на МЕН в цілому та, зокрема, режимів функціонування фінансової та торговельної систем з інституціями, що забезпечують їх існування і розвиток, та які перетворюються на фундамент управління світовою економікою. Глибина та масштаби глобальних криз та шоків свідчать про необхідність удосконалення основних засад розвитку глобальної економічної системи, зокрема, механізмами антициклічного менеджменту та стабілізації [2].

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Тематика закономірностей та особливостей розвитку МЕН становить вектор досліджень, який активізується в науковому дискурсі епізодично. Про це свідчить як динаміка публікацій в базі Скопус, так і в англійських (рис.1). Як бачимо протягом останнього десятиліття спостерігається зростання активності використання МЕН в академічному дискурсі, хоча рівня кінця 1970 – початку 1980-х ще не досягнуто.

Слід зазначити, що дискурс щодо міжнародного економічного порядку інтенсифікується у працях як вітчизняних, так й іноземних вчених. Представники наукової школи КНЕУ представляють доволі різноманітні виміри поглядів на розвиток МЕН. Так Ткаленко С. акцентує увагу на безпековому вимірі [3], Кулаковський К. – на цивілізаційному [4], Антонюк Л. – конкурентоспроможність суб'єктів МЕН в період цифрової трансформації [5]. В інших інституціях також вивчають питання викликів та шляхів удосконалення МЕН, зокрема, Чала В. довела доцільність виокремлення екологічного вектору МЕН [6], Ревенко А. – політико-юридичного виміру [7], Марчук В. – різноманіття поглядів різних соціальних груп [8], Юрій С. та Савельєв Є. – теоретико історичного прогресу [9], Ковтонюк К. – вивчення сценаріїв його розвитку [10]. Понад 10 років тому була доволі вдала спроба колективної систематизації поглядів, яка, втім, вже не враховує реалій сьогодення [11].

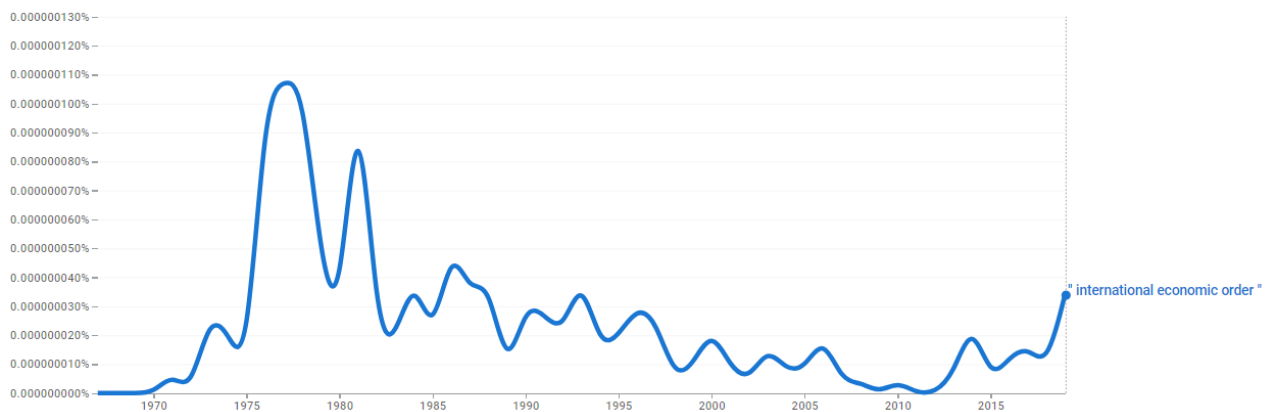

Рис. 1. Динаміка публікацій щодо міжнародного економічного порядку
Джерело: складено щодо ключових слів "international economic order" в Google Ngram Viewer

Більш численними та різноманітними є праці іноземних дослідників, які часто представляють протилежні табори та погляди. Політологічні аспекти всебічно представлені у працях Ікенбері Дж. [12], Кісінджера Г. [13], Хомського Н. [14] та Фукуяма Ф. [15], практичні - дипломата Бзежинського З. [16] та фінансиста Р. Далю [17], соціологічні – Девіса Т. [18], історичні - Дрейнвіля А. [19], Віліамсона Дж. [20] та Фрідмана Т. [21]. Критичні та альтернативні погляди часто представлені у працях вчених з країн незахідного світу, зокрема, китайські погляди можна вивчати за працями Ксінбо У. [22], латиноамериканські – Ескобара А. [23], африканські – Амаді Н та Ниенке К. [24]. Втім, саме різноманіття поглядів не дає комплексної картини світоустрою, що обумовлює потребу в їх систематизації та формулюванні ключових рис пост-неоліберальної моделі МЕН.

Відтак має місце потреба в подальших дослідженнях теоретико-методологічних та прикладних вимірів розвитку МЕН, систематизації поглядів та пропонуванні можливих альтернатив. Актуальність цього

обумовлена як необхідністю кращого позиціонування вітчизняної економіки у посткризовий час, так і активною участю вітчизняних політиків у просуванні ідей утворення кращого міжнародного порядку, невід'ємною складовою якого виступає МЕР. Визначальними рисами нового МЕР мають бути як врахування помилок та викликів неоліберальної та попередніх моделей, так і забезпечення повної інклюзивності національних економік в глобальному економічному порядку

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою даного дослідження є теоретико-методологічне узагальнення поглядів вчених щодо витоків, викликів та визначення ключових рис пост-неоліберальної моделі міжнародного економічного порядку.

Для проведення даного дослідження автор керувався відкритими **джерелами** наукових праць та міжнародних політик ключових гравців сучасного світового господарства. Допоміжними стали матеріали найбільш відомих авторів та наукових шкіл міжнародної політичної економії, в орбіту наукових інтересів яких входять питання розвитку міжнародного економічного порядку.

Для проведення дослідження автор спирався як на еkleктичну **методологію** наукового абстрагування та систематизації наукових поглядів, так і табличний метод для представлення ключових рис предмету дослідження. Слід також виокремити застосування інструментарію Google Ngram Viewer для вивчення активності звернення авторів академічних праць до проблематики МЕР.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Потреба в оновленні МЕР

Сформованість міжнародного економічного порядку, що *de facto* та *de jure* має місце одночасно, не тільки визнається в науковому дискурсі, але і широко вивчається. Попри сповільнення темпів економічного зростання глобальної економіки в останні десятиліття для нас важливим є визнання того, що воно відбувається за умов сформованого МЕР, про що пишуть Д. Ремлер, Є. Ю. М. Гудман та інші [25]. Однак, як наголошує М. Гудман, глобальний економічний порядок вже тривалий час знаходиться в стресовому стані, адже інституції та правила, що покликані уможливити глобальний добробут виявилися, з одного боку, неспроможними підтримувати та забезпечувати економічне зростання, а з іншого – є неспроможними самостійно ефективно адаптуватися до викликів [26]. Попри те, що в появі та накопиченні викликів звинувачують неоліберальну парадигму функціонування світової економіки, що панувала з часів розпаду СРСР, втім навіть оновлені інституціоналізм, монетаризм і кейнсіанство також не змогли запропонувати справжньої теоретико-методологічної альтернативи.

МЕР, як глобальному визнаному середовищу міжнародних економічних відносин та діяльності, що його утворено правилами, нормами та процедурами прийняття рішень, які втілюються в ідеї та процеси політик, характерна як еkleктичність, так і діалектичність розвитку. Слід розуміти, що будь-які структури не є статичними в часі та поступово трансформуються, тому, зокрема, Валаам Д. та Діллман Б. виділяють щонайменше три фази розвитку МЕР після закінчення 2-ї Світової війни, які мають орієнтовно такі часові рамки 1944 – 1973 рр., 1974-1991 рр., 1991 – досі [27]. Саме остання фаза спирається на неоліберальну парадигму та на думку багатьох потребує якісних змін.

Попри значний внесок кейнсіанства та домінування (нео)ліберальної парадигми МЕР в останні декілька століть маємо тепер визнати доцільність розширення теоретичного базису його розвитку. Альтернативними концепціями утворення пост-неоліберального МЕР, яких варто компліментарно та селективно дотримуватись, вже можна назвати парадигму управління землею системою і концепції геоeкономіки, ордолібералізму, ринково-планової економіки, дирижизму та автономного міжнародного економічного порядку, хоча очевидно, що лише ними людство не обмежиться. Долучення зростаючого різноманіття чинників розвитку МЕР (екологічні, соціальні, політичні, культурні тощо) розглядаємо як свідчення того, що спостерігається відносно вичерпування дії суто економічного чинника.

В останні роки з'являється більше **вимірів** міжнародної взаємодії, які або не знайшли належного врегулювання, або потребують оновлення порядку, що був встановлений раніше. Зокрема, йдеться про такі виміри як океанічний простір, вивчення та використання полюсів планети, еволюція кіберпростору, позапланетний простір, ядерні програми країн (Іран, Північна Корея), зміни клімату та загострення глобальної екологічної проблеми тощо [28].

Очікується, що хоча країни Заходу будуть залишатись багатими, однак вони не зможуть домінувати у світі, що змінюється. Ключовими **трендами** розвитку структури світової економіки за останні 20 років, що мали найбільший вплив на зміни в МЕР можна назвати такі:

- значне зростання частки країн Азії, особливо Китаю, Індії, думку яких не враховували при формуванні повоєнного МЕР;
- зростання частки країн, що розвиваються, в структурі споживчих ринків та зміщення глобального центру середнього класу з країн Заходу до країн Сходу;
- кластеризація як первинні спроби інтегрування країн, що розвиваються (прикладом чого є G-20; БРІКС, EAGLEs тощо);
- продовження економічного розвитку значної частки країн світу, що знаходить прояв у

зростанні середнього рівня ВВП на особу у світі; хоча про повне наздоганяння та гомогенізацію говорити зарано;

- певне посилення невдоволення від результатів глобалізації, що зокрема призводить до зростання економічного націоналізму;
- випередження швидкості трансформацій щодо місця в структурі світової економіки відносно швидкості інституційні зміни;
- модернізація національних моделей економічного розвитку, що призводить до перегляду їх взаємодії з найбільшими економіками світу, одним з проявом чого стає зменшення їх вестернізації;
- внутрішнє ребалансування ролей уряду і ринку у довгостроковій перспективі, попри те, що роль урядів є домінуючою в країнах, де економічні трансформації були найуспішнішими (Китай, Туреччина, В'єтнам) та спірались на інтеграцію у світову економіку через торгівлю, міжнародний рух інвестицій, а також використання ринкових сил для підвищення ефективності;
- зростання розуміння того, що глобальна економічна взаємодія може та має призводити до взаємовигідного співробітництва (win-win), що значно краще попередньої парадигми «гри з нульовою сумою»;
- зростання обсягів відповідальності та діяльності країн, що розвиваються, щодо ключових проблем та викликів глобального економічного розвитку;
- продовження асиметрій між національними моделями країн, що розвиваються, що викликає як попит на їх ребалансування, так і усунення бар'єрів їх подальшого зближення у середньостроковій перспективі;
- потреба в оновленні найбільш поширених класифікацій національних економік.

Відтак пост-неоліберальний МЕРП має набувати дедалі більш яскраво виражених рис комплексності, що ускладнює завдання з управління ним на конструктивістських й ідеалістичних засадах та вкотре повертає людство до ліберальної парадигми. Саме за умов останньої капітал здатний ефективно знаходити рішення, що задовольняють попит на потреби учасників економічних систем, але відомі й ризики щодо продовження домінування одних та відставання інших країн.

Неоліберальну парадигму МЕРП ряд вчених заперечує наводячи відповідну аргументацію. Зокрема, йдеться про діалектику розвитку системи міжнародних організацій, які, як вважається, починають переймати значні повноваження чим звужують простір для суверенного врядування в межах національних кордонів. Так, створивши та досліджуючи базу даних компетенцій міжнародних організацій¹ в контексті їх повноважень щодо моніторингу, забезпечення виконання рішень, тлумачення норм, встановлення порядку денного, створення правил й оцінювання якості національних та міжнародних політик дослідниками було виявлено докази, що заперечують абсолютність ліберального підходу. Зокрема, Берцель Т. та Цюрн М. визначили такі форми протидії швидкості змін та наполегливості міжнародних організацій як *зворотній тиск, реформування, дисидентство та навіть вихід* [29]. Разом з тим, ними доводиться трансформація моделі МЕРП з ліберального мультilaterалізму, що утвердився після 2-ї Світової війни, до *пост-національного лібералізму*, що утвердився в період після завершення Холодної війни. Інші дослідники доводять, що з точки зору США більш адекватною назвою сучасного МЕРП є неоліберально-консервативний порядок, де державі має відводитись мінімальна роль забезпечення індивідуальних свобод, що в сучасних реаліях виглядає утопічно [30]. Очевидно, що в останні декілька років світова економіка стала свідком консолідації суперників та початку становлення нового МЕРП через активне й агресивне суперництво.

Концептуальним базисом для окреслення макроекономічних сценаріїв розвитку глобальної економіки та МЕРП виступати може **теорія ігор**. Йдеться про позиціонування в контексті типу ігор, що застосовуються, зокрема, ігри з нульовим результатом чи з позитивною сумою. Дійсно якщо застосовувати спрощений погляд, що глобальна економіка виступає простором для перерозподілу створюваного багатства, тоді може йтися про сукупний нульовий результат, що передбачає поділ на країни, що у відносному вииграшу, та ті, що у програшу, багатих і бідних, розвинених і тих, що розвиваються. Тож він передбачає певний комплекс меншовартості суб'єктів. Однак, останні є не лише рівноправними, але і такими, що мають всі шанси для удосконалення, зростання якості життя та добробуту. Альтернативним та більш адекватним є більш комплексний підхід, який передбачає, що у вииграшному становищі можуть знаходитись якщо не усі, то більшість суб'єктів МЕРП. При цьому слід визнати, що глобальна економіка є замкненою системою, в межах якої триває зростання взаємозалежності національних економік, усвідомлювати кількість та якість, і управляти всіма видами активів, капіталів, переваг та втрат, а вихід за її межі можливий лише у довгострокових футуристичних сценаріях. Ряд вчених, зокрема Робертс А., Мораес Ч. і Фергюсон В., вважають, що такі постулати мають лягти в основу оновленого МЕРП [31].

Глобальна конкурентна стратегія країн і цивілізацій.

Оновлення МЕРП можна розглядати з точки зору конкурентної взаємодії ключових цивілізацій, що нині панують в глобалізованому світі. Одними цивілізаціями та країнами рухає прагнення здобути кращі

¹ <https://www.wzb.eu/en/research/international-politics-and-law/global-governance/projects/international-authority-database>

позиції та визнання економічних успіхів, а іншими – потреба у самозахисті та втриманні здобутих лідерських позицій.

Неоліберальна модель світової економіки становить не стільки виклик, але, як доводить Зварич Р., скільки загрозу подальшої інтернаціоналізації господарського життя [32]. Він пов'язує це з тим, що, як показав Фрідман Т, принципово різними є національні моделі цивілізаційної експансії (**американська** - нав'язує свої інтереси шляхом енергійних інформаційної, військової та фінансової сили; **європейська** – прагне йти шляхом об'єднання, балансування і гармонізації; різноманіття інтересів відштовхуючись від розумних та гуманних принципів й перенесенням ключових систем наднаціональний рівень; **арабська** – спирається на домінування релігійного адміністрування при значному, але селективному державному втручанні в діяльність найбільш активних релігійних установ; **китайська** – просувається шляхом етнічної експансії та встановлення державного контролю над тими громадами, які набули ваги в інших країнах) [33].

Структуралістська парадигма знайшла значне поширення в наукових школах країн Латинської Америки, що пояснює їх значне акцентування на МЄВ у системі координат Південь-Північ, якій іманентна значна асиметричність держав за рівнями та обраними *моделями соціально-економічного розвитку*. В системі МЄП гегемонія однієї групи країн над іншою у пост-структуралістській теорії може бути охарактеризована через географічні, культурні, расові та економічні відмінності (табл.1). Хоча такі крайні характерні риси повною мірою не здатні розкрити відмінності та диспозицію країн в системі МЄП, вони здатні настановити на виявлення міжкраїнових відмінностей та пошуку шляхів до їх подолання. Очевидно, що в структуралістській традиції слід вивчати та враховувати більше критеріїв та різновидів рис іманентних глобальним регіонам.

Таблиця 1

Діхотомії ключових рис глобальних Півдня та Півночі

критерії	рис частин світу	
	Північ	Південь
географічний	центр, тут	периферія, там
культурні	цивілізований	варварський
	сучасний	традиційний
	науковий	таємничий, містичний
	раціональний	ірраціональний
	індустріальний / амбітний	ледачий / нечесний
	верховенство права	беззаконня
расовий	білий	не білий
економічний	капіталістичний	докапіталістичний
	ефективний	неефективний
	зростаючий	стагнуючий

Джерело: складено за [34]

Діяльність національних урядів передбачає вибір дій, стратегій та інструментів, які можуть знаходити різну оцінку урядами інших країн. Тому в структурі режиму функціонування національних економік за оновленого МЄП має бути ідентифіковано ряд **типів національних політик**, з яких може робитись свідомий вибір. Зокрема до них за Д. Родриком слід відносити такі:

- заборонені дії;
- перемовини та взаємні коригування;
- незалежні дії;
- багатостороннє врядування [35].

Від умов ліберального МЄП у вирашу виявились всі країни, де спостерігався економічне зростання, адже мирний розвиток забезпечувався міжнародним порядком. Зокрема, останніми десятиліттями спостерігаємо зростання незахідних економік – Китаю, Індії, Бразилії та Південної Африки, а також поглиблення економічної та безпекової взаємозалежності. Одночасно відзначимо, що, як зазначає Дж. Ікенбері, ліберальний МЄП за ці десятиліття стикався з різноманітними кризами, але в результаті лише еволюціонував [36]. Одним з проявів спроб зберегти отримання ренти від пост-неоліберального МЄП можемо назвати як спроби укладання трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства¹, так і провал транстихоокеанського партнерства².

Китайські дослідники та керманічі мають дещо відмінні погляди на те, яким має бути МЄП, що відрізняються від тих, що панують в західній науці та практиці. Однак їх погляди не надто кардинально відрізняються, адже за останні 30-40 років Китай виступав серед ключових **вигодонабувачів** чинного МЄП і тому у багатьох аспектах виступав за збереження здобутків, зокрема в безпекових та економічних вимірах. Тож з точки зору КНР наразі МЄП можна назвати таким, який є **американоцентричним ліберально-гегемонічним**, а натомість більш бажаним виступає МЄП, який має бути **ліберально-партнерським**, що

¹ англ. - Transatlantic Trade and Investment Partnership

² англ. - англ. Trans-Pacific Partnership

складається з відкритого економічного порядку, більш рівноправного політичного порядку та кооперативного безпекового порядку [37]. Як бачимо, ключові відмінності полягають в сферах політики та безпеки, а економічний порядок їх повністю задовольняє, що обумовлено здатністю використовувати його переваги. Саме тому найбільші здобутки спостерігаються в економічній глобалізації, а політичні та безпекові виміри значно відстають.

Глобальна експансія корпорацій.

Ліберальний процес перетворення корпорацій на важливого суб'єкта глобальної економіки супроводжувався супротивом, що викликаний негативними наслідками для багатьох стейкхолдерів [38]. Спроби врегулювати норми поведінки БНП та визначити універсальний порядок їх діяльності мали місце неодноразово, однак досі їм вдається користуватись відмінностями в національних регуляторних режимах у власних інтересах. В результаті в *теорії корпоративного управління* з'явилась ціла гілка концепцій, що мають справу з питаннями корпоративної соціальної відповідальності в умовах неоліберального МЕР. Згадаймо такі як Тристороння декларація МОП щодо принципів стосовно багатонаціональних підприємств та соціальної політики, яка була прийнята у 1977 році та оновлена в останнє у 2022 році, Рекомендації ОЕСР щодо відповідальної ділової поведінки багатонаціональних компаній, які було прийнято у 1976 році та оновлено в останнє у 2023 році, а також секторальні ініціативи, зокрема, кампанії щодо протидії потогінним практикам у швейній промисловості та етичні кодекси ФІФА [39-42].

Глобальний корпоративний сектор має дещо специфічний погляд на МЕР, який з погляду БНП, особливо фінансового сектору, найкраще характеризує концепція «**нової нормальності**», яка покликана визнати утвердження стабільного середовища бізнес-діяльності після періоду значних потрясінь. Прагнення передбачити утвердження нової нормальності, про що вперше заговорили після 1-ї Світової війни та час від часу повертались в міру циклічної появи економічних криз, походить від необхідності мінімізувати ризики, які є максимальними в періоди криз та трансформацій. В останні десятиліття світова економіка проходить через відчутні технологічні, інституційні, соціополітичні та демографічні зміни, які, за Хіттом М., Холмсом Р. та Арреглом Дж., у сукупності призводять до формування нового МЕР [43]. Хоча йшлося передусім про національний бізнес-клімат та стратегії корпорацій, втім можна повною мірою поширювати на світову економіку, де його утвердження зачіпає практично всі країни та набуває форми МЕР.

Анархічний досвід поведінки БНП та національних урядів під час пандемії COVID19, а також військової агресії проти України продемонстрував, що корпорації потребують нових стратегій розвитку, особливо у тих аспектах, що найбільше зазнали впливу тимчасового закриття кордонів. Йдеться як про ланцюжки постачання та управління інвестиціями, управління локалізацією та регіоналізацією бізнес-процесів, так і встановлення оновлених пропорцій між націоналізмом та глобалізацією, формальними та неформальними¹ інституціями, законом та неформальними нормами.

Риси пост-неоліберального МЕР.

Пост-неоліберальний МЕР слід розглядати з ряду ключових точок зору, сукупність яких може дати повне уявлення про нього як цілісну конструкцію. Йдеться про *laissez-faire* або економіко-ліберальну перспективу; маркантилістичну перспективу з прагненням здобувати добробут та силу; структуралістську перспективу з її економічним детермінізмом та експлуатацією факторів; а також реалізм з конкуренцією та лідерством; марксизм з класовими та конструктивізм з соціальними ідеалістичними чинниками розвитку.

Критика Вашингтонського консенсусу призвела як до появи альтернатив, так і обґрунтування наступних поколінь консенсусних моделей, що можуть пропонуватись менш розвиненим країнам. Так на базі якісного удосконалення самого Вашингтонського консенсусу вбачається за можливе формування **Вашингтонського консенсусу 2.0**, який за узагальненням Дж. Марангоса передбачав би систему запобіжних антикризових заходів за Дж. Стіглецем, розвинений соціальний сектор за Н. Бердсолл, А. Торре, Р. Менезес, та інституції (в чому сходяться думки Дж. Стігліца та Н. Бердсолл) [44]. На засадах пост-неолібералізму пропонується доповнити положення Вашингтонського консенсусу розбудовою системи інституцій, які мали б врегулювати процеси створення нових ринків, регулювання чинних ринків, та їх стабілізацію, а також забезпечували б легітимізацію ринку [45]. Лібералізація цін має керуватись межею рівня інфляції, що не повинна перевищувати 40%, яка вважається такою що не заперечує переваг економічного зростання. При цьому також має утвердитись інвестиційна промислова політика з керованим набором інструментів заохочення та покарання порушників, що раніше знаходило форми повної лібералізації без врахування інтересів широкого кола стейкхолдерів.

За останні 200 років, коли спостерігається найбільший у всесвітній історії сплеск економічного розвитку, світовий соціум став свідком циклічних коливань розвитку МЕР, про що йшлося раніше. Останній МЕР, що спирався передусім на неоліберальну парадигму, стикається з викликами та реагуючи на них зазнає змін, чим наближає до утворення пост-неоліберального МЕР, відправною точкою якого ймовірно стане 24 лютого 2022 року (табл.2). Ключовими критеріями, за якими можна провести порівняння

¹ До них також слід відносити ідеї конспірологічної теорії світового порядку, які регулярно з'являються в суспільному дискурсі.

неоліберальної та пост-неоліберальної моделей МЕРП можна назвати такі: теоретичний, прикладний, технологічний та валютно-монетарний базис, основна мета існування та пріоритети розвитку, ступінь діалектичності порядку, особливості несення відповідальності за міжнародний порядок (лідерство) та приклади гегемонів, зрілості інституцій та світової економіки; якість системи міжнародних організацій, глобальних ланцюжків вартості, політик та стратегій; роль дипломатії, ставлення до глобальних проблем.

Таблиця 2

Порівняння ключових рис моделей неоліберального та пост-неоліберального МЕРП

критерій	неоліберальний МЕРП	пост-неоліберальний МЕРП
теоретичний базис	спирається на мистецтво дипломатії; окремі концепції	розвинений; гармонізація МЕРП на наукових та креативних засадах
прикладний базис	формування з позицій військової сили	формування на засадах економічної сили
технологічний базис	індустрія 1.0-3.0	індустрія 3.0-5.0
валютно-монетарний базис	конкуренція національних валют	домінування долара США та євро як світових грошей
мета	перерозподіл добробуту	створення добробуту та сталий розвиток
пріоритети	кількісне зростання	якісний розвиток
діалектичність порядку	статичний	динамічний
відповідальність за порядок (лідерство)	за гегемоном	розподілена, кооперативна
зрілість інституцій	первинне утворення	подальший розвиток
система міжнародних організацій	фрагментована	диверсифікована мережа
роль дипломатії	періодичне представлення держави	постійна діяльність з просування національних інтересів
світова економіка	сукупність національних економік	глобальна економічна система
масштаби охоплення	переважно регіональні та/або в межах окремих цивілізацій	глобальні; початок дифузії цивілізацій з домінуванням західної
глобальні проблеми	первинна ідентифікація	початок розв'язання
політики	національні та міжнародні	національні, міжнародні, глобальні
стратегії	національні та міжнародні	національні, міжнародні, глобальні
глобальні ланцюжки вартості	відсутні або формуються	очоловані корпораціями західних економік
гегемон	в залежності від періоду; Великобританія, США та СРСР	США та країни G7; потенційно Китай

Джерело: складено автором

Обґрунтовуючи розуміння пост-неоліберального міжнародного порядку Лейк Д. А., Мартін Л. Л. та Ріссе Т. у 2021 році виходили з того, що порядок – це модельні або структуровані відносини між компонентами [46]. Відтак їх погляди стали частиною загального дискурсу, що триває досі, щодо розуміння принципів відмінностей між правом та правилами, як базисом поведінки країн та розвитку міжнародного порядку. При цьому слід враховувати, що самого існування правил недостатньо, адже вони можуть бути неліберальними, а ліберальність розуміється як загальна рівність суб'єктів, а також як індивідуальні та колективні свободи. Тож економічний вимір міжнародного лібералізму передбачає політики розвитку вільних міжнародних ринків з свободою вибору державами щодо участі в них. Як виокремили Васудеван А., Макфарлейн К. та Джеффри А. участь держав у МЕРП може окреслюватись трьома ключовими вимірами – *геоекономічним, геополітичним та біополітичним*, в яких визначальними виступають такі **типи сили** як економічна, що представлена урядами, політична – суверенними державами, та біологічна – людиною [47]. Тож враховуючи таку тривимірність можна передбачати широке різноманіття просторових форматів, моделей та технологій участі в МЕРП.

Аналіз еволюції МЕРП дозволяє побачити, що економічний вимір почав активно приростати іншими, які відповідно до сучасних наукових поглядів справляють взаємний вплив. Так, А. Гювен продемонстрував, що пост-вашигтонський консенсус ознаменував розширення теоретичної парадигми, яке доповнило ринкову орієнтацію ортодоксального неолібералізму новим фокусом на соціально-політичному вимірі розвитку [48]. Очевидно, що соціальні й екологічні виміри та врядування в цілому повинні знаходити адекватне відображення в структурі міжнародного порядку.

Ідеї Ф. Фукуями, що індустріалізація окреслила потребу в активному втручанні держави, міцному врядуванні [49] наводять на думки в контексті оновлення МЕРП. Абстрагуючись від його ідей доходимо висновку, що глобальний ринок можна розглядати як публічне благо, що доступне всім, але користуються ним лише ті, хто здобув відповідні компетенції та вийшов на глобальні масштаби діяльності. Індустріалізація в широкому розумінні виступає лише однією з форм прояву науково-технічного прогресу, якій у більшості національних моделей соціально-економічного розвитку приділяється найбільша увага за рахунок багатьох інших аспектів (соціальний, освітній, інформаційний, екологічний, інфраструктурний тощо). Неоіндустріалізація викликає попит на втручання держав та міжнародних організацій в окреслення умов подальшого розвитку світової економіки з урахуванням пріоритетності Цілей сталого розвитку.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

З нашої точки зору, світова економіка у довгостроковому періоді дійсно має **спроможність до самоорганізації** та утворення спонтанного порядку, однак суб'єкти світової економіки розуміють та бачать, що поточні виклики та кризові явища потребують негайного розв'язання, що обумовлює цілеспрямованого втручання в процеси утворення пост-неоліберального МЕР. Використання політиками здобутків наукових парадигм, теорій та концепцій виступає тією перспективою, альтернатив якої немає. Відтак пост-неоліберальний МЕР має діалектично та динамічно поєднувати в собі кращі концепції, що їх можуть запропонувати неолібералізм та неокейнсіанство, інституціоналізм та структуралізм, неомарксизм та глобальна політична економія. Це дозволить реалізувати на практиці необхідність враховувати багатосторонність та комплексність світової економіки, а також досягнути компліментарного балансування ролей інституцій (держави, БНП, міжнародних організацій) та ринку.

Ключовими акторами, які будуть окреслювати оновлений МЕР мають бути як національні уряди, так і міжнародні організації, а також представники корпоративного сектору. Однак якщо останні покладаються на самоорганізацію, то перші мають визнавати та цілеспрямовано діяти для утворення саме такого МЕР, який допоміг би розв'язувати глобальні проблеми і кризи, а також досягати Цілей сталого розвитку.

Література

1. Ghatak, S. Introduction to development economics. Routledge. 2005 (1995). pp.322-332
2. Poruchnyk A., Kolot A., Ilnytsky D., Mielcarek P., Stoliarchuk Y. Global economic crisis of 2020 and a new paradigm of countercyclical management. Problems and Perspectives in Management, Volume 19, Issue 1, 2021. pp. 397-415. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19\(1\).2021.34](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.34)
3. Ткаленко, С. Новий міжнародний економічний порядок та економічна безпека. Вісник ТНЕУ, 2010, № 4, 2010 р. С.121-128. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/21213/1/%D0%A2%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1..pdf>
4. Кулаковський, К. Цивілізаційні параметри міжнародного економічного порядку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки, 2016, №19 (2), С.13-18.
5. Цифрова економіка: вплив інформаційно-комунікаційних технологій на людський капітал та формування компетентностей майбутнього : монографія ; за ред. Антонюк Л., Ільницького Д., Севастюк А. Київ : КНЕУ, 2021. 337 с. URI: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/36436>
6. Чала, В. Формування глобальної екологічної політики: принципи та регуляторні пріоритети. Економіка та суспільство, 2023, 48, pp.1-9. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2293/2214>
7. Ревенко, А. Концептуальні засади реалізації глобальної економічної справедливості у XXI столітті. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти, 2022, №9, С. 141–155. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.9.2022.265456>
8. Марчук, В. Еволюція розуміння концепту міжнародний порядок епістемологічними спільнотами. Гілея: науковий вісник, 2015, 101, 427-432.
9. Юрій, С., Савельєв, Є. Новий світовий економічний порядок: історія, теорія, напрямки формування. Журнал європейської економіки, 2009, №8(4), С.353-370. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/download/235/236>
10. Ковтонюк, К. Новий міжнародний економічний порядок: сучасний стан і перспективи його розвитку. Вчені записки університету КРОК. Серія: Економіка, 2015, №40, С.92-97.
11. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України: монографія / Булатова, О., Козак, Ю., Козюк, В., Комар, Н., Кравчук, Н., Кривоус, В., Юрій, С. / За наук. ред. проф. А. Крисоватого і Є. Савельєва. Т.: ТНЕУ, 2014. 504 с.
12. Ikenberry, G. J. (2011). Liberal Leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order. In Liberal Leviathan. Princeton University Press.
13. Kissinger, H. World order. Penguin Books. 2015. 432 p.
14. Chomsky, N. Hegemony or survival: America's quest for global dominance. Macmillan. 2003. 304 p.
15. Fukuyama, F. The origins of political order: From prehuman times to the French Revolution. Farrar, Straus and Giroux. 2011. 608 p.
16. Brzezinski, Z. America and the World: Conversations on the Future of American Foreign Policy. New York: Basic Books, 2008. 304 p.
17. Dalio, R. Principles for dealing with the changing world order: Why nations succeed or fail. Simon and Schuster. 2021. 576 p.

18. Davies, T. World Order Transformation from the Grassroots: Global South Social Movements and the Transcendence of Established Approaches to International Change. *International Political Sociology*, 2024, vol.18(1), olad023.
19. Drainville, A. A history of world order and resistance: the making and unmaking of global subjects. Routledge. 2013. 216 p.
20. Williamson, J. Globalization and the Great Divergence: terms of trade booms, volatility and the poor periphery, 1782–1913. *European Review of Economic History*, 2008, vol.12(3), pp.355-391.
21. Friedman, T. The world is flat: A brief history of the twenty-first century. Farrar, Straus and Giroux; First Edition. 2005. 488 p.
22. Xinbo, W. China in search of a liberal partnership international order. *International affairs*, 2018, vol. 94(5), pp. 995-1018.
23. Escobar, A. Encountering development: The making and unmaking of the Third World (Vol. 1). Princeton University Press. 2011. 344 p.
24. Amadi, N., & Nyenke, C. Washington and Post-Washington consensus growth policies: practice and impacts on the Nigerian economy. *Advance Journal of Education and Social Sciences*, 2019, vol.4(5), pp.16-25. <https://aspjournals.org/ajess/index.php/ajess/article/download/10/7>
25. Goodman, Matthew P., et al. Parallel Perspectives on the Global Economic Order: A U.S.-China Essay Collection. Edited by Daniel Remler and Ye Yu, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2017. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/resrep23187>. Accessed 5 Mar. 2024.
26. Goodman, M. P. A Grand Bargain to Strengthen the Global Economic Order. in Matthew P. Goodman, He Fan, Ye Qianlin Parallel Perspectives on the Global Economic Order: A U.S.-China Essay Collection, Sep. 1, 2017, pp. 5-11. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep23187.6?seq=1>
27. Balaam, D. N., & Dillman, B. (2018). Introduction to international political economy. Routledge. 7th edition
28. Xinbo, W. (2018). China in search of a liberal partnership international order. *International affairs*, 94(5), 995-1018.
29. Börzel, T. A., Zürn, M. (2021) : Contestations of the Liberal International Order: From Liberal Multilateralism to Postnational Liberalism, *International Organization*, Vol. 75, Iss. 2, pp. 282-305, <https://doi.org/10.1017/S0020818320000570>
30. Birch, K., & Tickell, A. (2010). Making neoliberal order in the United States. The rise and fall of neoliberalism: The collapse of an economic order, 42-59.
31. Roberts, A., Choer Moraes, H., & Ferguson, V. (2019). Toward a geoeconomic order in international trade and investment. *Journal of International Economic Law*, 22(4), 655-676.
32. Зварич, Р. (2016). Неоліберальна модель світової економіки як міжцивілізаційна загроза інтернаціоналізації господарського життя. *Вісник Тернопільського національного економічного університету* № 3, 2016 р. С. 72-84
33. Friedman T. The World is Flat: The Globalized World in the Twenty-First Century. London: Penguin, 2006. P. 593.
34. Chantal T. Causes of Inequality in the International Economic Order: Critical Race Theory and Postcolonial Development" *Transnational Law & Contemporary Problems*, vol. 9, no. 1 (1999). URL: <https://scholarship.law.cornell.edu/facpub/1103>
35. Rodrik, D. Reimagining the global economic order. January 2023. URL: https://drodrik.scholar.harvard.edu/sites/scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/reimagining_the_global_economic_order.pdf
36. Ikenberry, G. J. (2011). Liberal leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order. In *Liberal Leviathan*. Princeton University Press.
37. Xinbo, W. (2018). China in search of a liberal partnership international order. *International affairs*, 94(5), 995-1018.
38. Levy, D. Rami K. (2008). Corporate Social Responsibility and Theories of Global Governance: Strategic Contestation in Global Issue Arenas. In A. Crane, A. McWilliams, D. Matten, J. Moon, and D. Siegel (Eds.), *Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford: Oxford University Press. pp. 432-451
39. Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy. ILO. Sixth edition, 2022. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---multi/documents/publication/wcms_094386.pdf
40. OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct. OECD. 79 p. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/deliver/81f92357-en.pdf>
41. Fichter, M., Sydow, J., & Frenkel, S. Regulating Work in Global Value Chains. Papers of 15th World Congress of the IIRA. 27 p. URL: https://www.ilera-directory.org/15thworldcongress/files/papers/Speical_Symposia/IIRA_SS_Wed_1100-1230_Fitcher.pdf
42. Code of Ethics. FIFA. Edition 2023. 47 p. URL: <https://digitalhub.fifa.com/m/4f048486c1f7293c/original/FIFA-Code-of-Ethics-2023.pdf>

43. Hitt, M. A., Holmes Jr, R. M., & Arregle, J. L. (2021). The (COVID-19) pandemic and the new world (dis) order. *Journal of World Business*, 56(4), 101210.
44. Marangos, J. (2008). The evolution of the anti-Washington consensus debate: From 'post-Washington consensus' to 'after the Washington consensus'. *Competition & Change*, 12(3), 227-244.
45. Williamson, J. (2004–2005) The strange history of the Washington Consensus, *Journal of Post Keynesian Economics*, 27(2): 195–206.
46. Lake, D. A., Martin, L. L., & Risse, T. (2021). Challenges to the liberal order: Reflections on international organization. *International organization*, 75(2), 225-257.
47. Vasudevan, A., McFarlane, C., & Jeffrey, A. (2008). Spaces of enclosure. *Geoforum*, 39(5), 1641-1646.
48. Güven, Ali Burak (2018) Whither the Post-Washington consensus? international financial institutions and development policy before and after the crisis. *Review of International Political Economy* 25 (3), pp. 392-417.
49. Fukuyama, F. (2014). *Political order and political decay: From the industrial revolution to the globalization of democracy*. Macmillan.

References

1. Ghatak, S. *Introduction to development economics*. Routledge. 2005 (1995). pp.322-332
2. Poruchnyk A., Kolot A., Ilnytskyi D., Mielcarek P., Stoliarchuk Y. Global economic crisis of 2020 and a new paradigm of countercyclical management. *Problems and Perspectives in Management*, Volume 19, Issue 1, 2021. pp. 397-415. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19\(1\).2021.34](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.34)
3. Tkalenko, S. Novyi mizhnarodnyi ekonomichnyi poriadok ta ekonomichna bezpeka. *Visnyk TNEU*, 2010, № 4, 2010 r. C.121-128. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/21213/1/%D0%A2%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1..pdf>
4. Kulakovskiy, K. Tsyvilizatsiini parametry mizhnarodnoho ekonomichnoho poriadku. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Ser.: Ekonomichni nauky, 2016, №19 (2), S.13-18.
5. Tsyfrova ekonomika: vplyv informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii na liudskiy kapital ta formuvannya kompetentnosti maibutnoho : monohrafiia ; za red. Antoniuk L., Ilnytskoho D., Sevastuk A. Kyiv : KNEU, 2021. 337 s. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/443/handle/2010/36436>
6. Chala, V. Formuvannya hlobalnoi ekolohichnoi polityky: pryntsyipy ta rehuliatorni priorytety. *Ekonomika ta suspilstvo*, 2023, 48, pp.1-9. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2293/2214>
7. Revenko, A. Kontseptualni zasady realizatsii hlobalnoi ekonomichnoi spravedlyvosti u KhKhI stolitti. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty*, 2022, №9, S. 141–155. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.9.2022.265456>
8. Marchuk, V. Evoliutsiia rozuminnia kontseptu mizhnarodnyi poriadok epistemolohichnymy spilnotamy. *Hileia: naukovyi visnyk*, 2015, 101, 427-432.
9. Iurii, S., Saveliev, Ye. Novyi svitovyi ekonomichnyi poriadok: istoriia, teoriia, napriamky formuvannia. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, 2009, №8(4), S.353-370. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/download/235/236>
10. Kovtoniuk, K. Novyi mizhnarodnyi ekonomichnyi poriadok: suchasnyi stan i perspektyvy yoho rozvytku. *Vcheni zapysky universytetu KROK. Seriya: Ekonomika*, 2015, №40, S.92-97.
11. Novyi svitovyi ekonomichnyi poriadok ta hlobalni vykylykly dlia Ukrainy: monohrafiia / Bulatova, O., Kozak, Yu., Koziuk, V., Komar, N., Kravchuk, N., Kryvovs, V., Yurii, S. / *Za nauk. red. prof. A. Krysovatoho i Ye. Savelieva*. T.: TNEU, 2014. 504 s.
12. Ikenberry, G. J. (2011). *Liberal leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order*. In *Liberal Leviathan*. Princeton University Press.
13. Kissinger, H. *World order*. Penguin Books. 2015. 432 r.
14. Chomsky, N. *Hegemony or survival: Americas quest for global dominance*. Macmillan. 2003. 304 p.
15. Fukuyama, F. *The origins of political order: From prehuman times to the French Revolution*. Farrar, Straus and Giroux. 2011. 608 p.
16. Brzezinski, Z. *America and the World: Conversations on the Future of American Foreign Policy*. New York: Basic Books, 2008. 304 p.
17. Dalio, R. *Principles for dealing with the changing world order: Why nations succeed or fail*. Simon and Schuster. 2021. 576 p.
18. Davies, T. *World Order Transformation from the Grassroots: Global South Social Movements and the Transcendence of Established Approaches to International Change*. *International Political Sociology*, 2024, vol.18(1), olad023.
19. Drainville, A. *A history of world order and resistance: the making and unmaking of global subjects*. Routledge. 2013. 216 p.
20. Williamson, J. *Globalization and the Great Divergence: terms of trade booms, volatility and the poor periphery, 1782–1913*. *European Review of Economic History*, 2008, vol.12(3), pp.355-391.
21. Friedman, T. *The world is flat: A brief history of the twenty-first century*. Farrar, Straus and Giroux; First Edition. 2005. 488 p.
22. Xinbo, W. *China in search of a liberal partnership international order*. *International affairs*, 2018. vol. 94(5), pp. 995-1018.
23. Escobar, A. *Encountering development: The making and unmaking of the Third World (Vol. 1)*. Princeton University Press. 2011. 344 p.
24. Amadi, N., & Nyenke, C. Washington and Post-Washington consensus growth policies: practice and impacts on the Nigerian economy. *Advance Journal of Education and Social Sciences*, 2019, vol.4(5), pp.16-25. <https://aspjournals.org/ajess/index.php/ajess/article/download/10/7>
25. Goodman, Matthew P., et al. *Parallel Perspectives on the Global Economic Order: A U.S.-China Essay Collection*. Edited by Daniel Remler and Ye Yu, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2017. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/resrep23187>. Accessed 5 Mar. 2024.
26. Goodman, M. P. A Grand Bargain to Strengthen the Global Economic Order. in *Matthew P. Goodman, He Fan, Ye Qianlin Parallel Perspectives on the Global Economic Order: A U.S.-China Essay Collection*, Sep. 1, 2017, pp. 5-11. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep23187.6?seq=1>
27. Balaam, D. N., & Dillman, B. (2018). *Introduction to international political economy*. Routledge. 7th edition
28. Xinbo, W. (2018). *China in search of a liberal partnership international order*. *International affairs*, 94(5), 995-1018.

29. Börzel, T. A., Zürn, M. (2021) : Contestations of the Liberal International Order: From Liberal Multilateralism to Postnational Liberalism, *International Organization*, Vol. 75, Iss. 2, pp. 282-305, <https://doi.org/10.1017/S0020818320000570>
30. Birch, K., & Tickell, A. (2010). Making neoliberal order in the United States. The rise and fall of neoliberalism: The collapse of an economic order, 42-59.
31. Roberts, A., Choer Moraes, H., & Ferguson, V. (2019). Toward a geoeconomic order in international trade and investment. *Journal of International Economic Law*, 22(4), 655-676.
32. Zvarych, R. (2016). Neoliberalna model svitovoi ekonomiky yak mizhtsyvilizatsiina zahroza internatsionalizatsii hospodarskoho zhyttia. *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu* № 3, 2016 r. C. 72-84
33. Friedman T. *The World is Flat: The Globalized World in the Twenty-First Century*. London: Penguin, 2006. P. 593.
34. Chantal T. Causes of Inequality in the International Economic Order: Critical Race Theory and Postcolonial Development" *Transnational Law & Contemporary Problems*, vol. 9, no. 1 (1999). URL: <https://scholarship.law.cornell.edu/facpub/1103>
35. Rodrik, D. Reimagining the global economic order. January 2023. URL: https://drodrik.scholar.harvard.edu/sites/scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/reimagining_the_global_economic_order.pdf
36. Ikenberry, G. J. (2011). Liberal leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order. In *Liberal Leviathan*. Princeton University Press.
37. Xinbo, W. (2018). China in search of a liberal partnership international order. *International affairs*, 94(5), 995-1018.
38. Levy, D. Rami K. (2008). Corporate Social Responsibility and Theories of Global Governance: Strategic Contestation in Global Issue Arenas. In A. Crane, A. McWilliams, D. Matten, J. Moon, and D. Siegel (Eds.), *Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford: Oxford University Press. pp. 432-451
39. Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy. ILO. Sixth edition, 2022. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---multi/documents/publication/wcms_094386.pdf
40. OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct. OECD. 79 p. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/deliver/81f92357-en.pdf>
41. Fichter, M., Sydow, J., & Frenkel, S. Regulating Work in Global Value Chains. *Papers of 15th World Congress of the IIRA*. 27 p. URL: https://www.ilera-directory.org/15thworldcongress/files/papers/Special_Symposia/IIRA_SS_Wed_1100-1230_Fitcher.pdf
42. Code of Ethics. FIFA. Edition 2023. 47 p. URL: <https://digitalhub.fifa.com/m/4f048486c1f7293c/original/FIFA-Code-of-Ethics-2023.pdf>
43. Hitt, M. A., Holmes Jr, R. M., & Arregle, J. L. (2021). The (COVID-19) pandemic and the new world (dis) order. *Journal of World Business*, 56(4), 101210.
44. Marangos, J. (2008). The evolution of the anti-Washington consensus debate: From 'post-Washington consensus to 'after the Washington consensus. *Competition & Change*, 12(3), 227-244.
45. Williamson, J. (2004–2005) The strange history of the Washington Consensus, *Journal of Post Keynesian Economics*, 27(2): 195–206.
46. Lake, D. A., Martin, L. L., & Risse, T. (2021). Challenges to the liberal order: Reflections on international organization. *International organization*, 75(2), 225-257.
47. Vasudevan, A., McFarlane, C., & Jeffrey, A. (2008). Spaces of enclosure. *Geoforum*, 39(5), 1641-1646.
48. Güven, Ali Burak (2018) Whither the Post-Washington consensus? international financial institutions and development policy before and after the crisis. *Review of International Political Economy* 25 (3), pp. 392-417.
49. Fukuyama, F. (2014). *Political order and political decay: From the industrial revolution to the globalization of democracy*. Macmillan.